

В. Р. Баранчук,
намеснік дырэктара па выхаваўчай рабоце
Празароцкай дзіцячы сад-сярэдняй школы
Глыбоцкага раёна імя І.Ц.Буйніцкага

Фальклорнае свята «Мудрасці невычэрпныя словы»

Вывучэнне твораў беларускай народнай творчасці трэба пачынаць з маленства. Калі дзіця нараджаецца, матуля спявае яму калыханкі. Калі дзіця доўга не спіць, маці пачынае прыгаворваць, запрашаць коціка, пеўніка, каб яны прыспалі дзіця. Дзеці падростаюць, пачынаюць гуляць з сябрамі, і тут не абысціся без лічылак.

З мэтамі знаёмства вучняў пачатковых класаў з дзіцячымі беларускімі народнымі забаўлянкамі, прыказкамі, прымаўкамі, загадкамі, гульнямі і інш, выхавання любові да роднай мовы было праведзена фальклорнае свята «Мудрасці невычэрпныя словы». Для падрыхтоўкі гэтага свята вучням патрэбна было выканаць дамашняе заданне: успомніць песенькі і пацешкі, якія яны чулі ў дзяцінстве; спытаць у дарослых, як выглядала сялянская хата; вывучыць некалькі лічылак, загадак, дражнілак, скарагаворак; прынесці любімую цацку.

Мэта: знаёмства вучняў з дзіцячымі беларускімі народнымі забаўлянкамі, прыказкамі, прымаўкамі, загадкамі, гульнямі, скарагаворкамі, забаўлянкамі, лічылкамі, частушкамі, заклічкамі, песенькамі, дражнілкамі.

Задачы:

- ✓ знаёміць дзяцей з рознымі відам беларускай народнай творчасці;
- ✓ садзейнічаць развіццю цікавасці да вывучэння гэтых твораў;
- ✓ развіваць творчыя здольнасці дзяцей, іх памяць, увагу;
- ✓ выхоўваць любоў да роднай мовы.

Абсталяванне: выстава кніг, цацкі, кветка з картону з пялёсткамі, на якіх напісаны: песенькі, дражнілкі, прыгаворы, забайлянкі, заклічкі, гульні, казкі, загадкі, скараворкі, прыказкі, частушкі, лічылкі, выява сонейка.

Падрыхтоўчая работа: (заданні, якія неабходна зрабіць дома)

- ✓ Успомніце, якія песенькі, забаўлянкі і пацешкі вы чулі ў дзяцінстве.
- ✓ Спытайце ў дарослых, як выглядала сялянская хата.
- ✓ А хто з вас ведае беларускія народныя гульні?

- ✓ Вывучыце некалькі лічылак, загадак, дражнілак, скарагаворак.
- ✓ Вывучыце з бацькамі частушкі.
- ✓ Прынясіце любімую цацку.

Ход мерапрыемства

1. Арганізацыйны момант

Дзеці ўваходзяць пад беларускую народную песню. Садзяцца на лаўкі. На спецыяльны стол кладуцца цацкі і кніжкі.

2. Паведамленне тэмы мерапрыемства

– Сёння наша мерапрыемства прысвечана беларускай вуснай народнай творчасці. Яна ўзнікла тады, калі не было пісьменнасці. Людзі не ўмелі чытаць, пісаць але ведалі шмат песень, казак, пацешак, заклічак, загадак, прыказак. Усе гэтыя творы аб'ядноўваюцца адной назвай – фальклор.

- ✓ Як жа перадаваліся гэтыя творы ад пакалення да пакалення ?
- ✓ Хто іх аўтар?

З вуснаў у вусны перадаецца народная мудрасць. Вельмі важна, каб мы з вамі не перарвалі гэты ланцужок, не развучыліся пець народныя песні, гуляць у народныя гульні, цаніць сваё мінулае.

Сёння мы ўпрыгожваем кветачку каштоўнымі пялёсткамі.

3. Аналіз вывучаных твораў і знаёмства з новымі

– Вывучэнне твораў беларускай народнай творчасці мы пачынаем з самага маленства. Вы нарадзіліся і матуля спявала вам калыханкі. Сёння дзяўчынкi калышуць сваіх лялек і спяваюць:

Люлі, люлі, люлі,
Я дзіцятка калыхаю,
Нітачку звіваю,
Песенку спяваю.

Каток шэры, каток шэры,
Прыбязы да нас у сені.
Будзеш у нас начаваць
І дзіцятка калыхаць

Люлі, люлі, люлі,
Усе дзеткі паснулі.
Адна мая ляля
Не спіць, не гуляе,
З катком размаўляе.

- ✓ Чаму ў калыханках часта сустракаецца слова “люлі”?
  - ✓ Як трэба спяваць калыханкі?
- (На кветцы з’яўляецца пялёстак “калыханкі”).*

– Калі дзіця доўга не спіць, маці пачынае прыгаворваць, запрашаць коціка, пеўніка, каб яны прыспалі дзіця:

А-а, каточак,
Паеў бабін мядочак.
Сама бабка злізала,
Ды на коціка сказала.
Ай, кошачка белая,
Смятаначку з’ела.
Сама бабка злізала,
Ды на коціка сказала.
Прыляцелі гусі
Аж з беленькай Русі
Палі селі на крыніцы,
Сталі яны ваду піці,
Ваду піўшы, размаўляці,
Што дзіцю малому даці.

- ✓ Чаму ў прыгаворках усе словы ўжыты ў памяншальным значэнні?
(не кошка, а кошачка; не мёд, а мядочак)
- ✓ З якім пачуццём трэба вымаўляць прыгаворкі?
(На кветцы з’яўляецца пялёстак з надпісам “прыгаворкі”).

– Калі дарослыя ці старэйшыя дзеці гуляюць з малымі, што яны прыгаворваюць? Вы, напэўна, не ведалі, што ўсё гэта народныя забаўлянкі, песні. Як вы думаеце, чаму яны так называюцца?

Сарока-белабока,
Кашку варыла,
Дзеткам дарыла
Гэтаму дала – 4 разы
А ты, пальчык,
Малы, невялічкі,
Твая кашка ў чарапічцы.
Злыя каўкі прыляцелі,
Тваю кашку з’елі
І шух-шух паляцелі.
Кую, кую ножку,
Паеду ў дарожку.
Дарожка крывая,
Кабылка сляпая.
Еду, еду, еду.
Ніяк не даеде.
За чатыры мілі
Кабылку ўмарылі.
Кую, кую ножку,

Паеду ў дарожку.
Запрагу барана
Паеду да пана.

✓ Якія пачуцці выклікаюць такія песенькі?

✓ Што вам падабаецца ў іх?

(На кветцы з'яўляецца пялётак з надпісам “песенькі”).

– Дзеці падростаюць, пачынаюцца гульні з сябрамі. І тут не абысціся без лічылак:

Пятро, Пятро, падай вядро.

Карове піць – табе жмурыць.

Давайце завучым новую лічылку:

Бег сабака цераз мост,

Чатыры лапы, пяты – хвост.

(На кветцы з'яўляецца пялётак з надпісам “лічылка”).

– Мы ведаем шмат лічылак, умеем палічыцца, пара і ў гульнію пагуляць. Беларуская народная гульня “Ішоў верабейка па сметнічку”.

Ішоў верабейка па сметнічку,

Збіраў верабей усю сямеечку.

Мала нас, мала нас

Дя пячэння хлеба.

А ўжо нам, а ўжо нам

Яначка патрэбна ...

(На кветцы з'яўляецца пялётак з надпісам “гульні”).

– Але ёсць дзеці, якія і без дражнілак не абыходзяцца:

Сяргей – верабей на кані катаўся,

Рукі – ногі паламаў,

Без штаноў застаўся.

Юрка – курка

Падсмажаная скурка.

Ай, ты, Кузьма,

Не вядзі казла.

Вядзі козаньку,

Беланожаньку.

Юзік – пузік барабан,

Тры качулкі, адзін збан.

Райка – балалайка

Дома не хазяйка.

Дома не начуе

З крыламі танцуе.

Бацян, бацян, доўгі нас,
Куды цябе чорт панёс.

- Дразнілкі бываюць розныя: жартоўныя, вясёлыя, такія, як гэтыя, а бываюць злосныя, на якія можна пакрыўдзіцца. Як вы думаеце, ці можна дразніцца?

(На кветцы з'яўляецца пялёстак з надпісам "дражнілкі").

- А зараз давайце пазагадваем адзін аднаму загадкі

- Стукае, грукае, а нідзе яго не відаць.
- Гусі паляцелі, а лапы пакідалі.
- Што чалавеку мілей за ўсё на свеце?
- Хворы, не хворы, а ўсё стогне.
- Каля ямы ўсе з кіямі.
- Што гэта за вочы: адно свеціць удзень, а другое ўночы?
- Без рук, без ног, а вароты адчыняе.
- Гукнеш – дык адгукнецца, ад людзей хаваецца.
- Прыйшла чорна маці, усіх паклала спаці.
- Не агонь, я пячэцца.
- Пад соснамі, пад ёлкамі ляжыць клубок з іголкамі.
- Не доктар, а дрэвы лечыць.
- Без станка і без рук, а кросны тчэ.
- Чатыры дзяды пад адным капелюшом.
- Скручаны, зверчаны па хаце скача.

(Дзеці загадваюць адзін аднаму загадкі).

(На кветцы з'яўляецца пялёстак з надпісам "загадкі").

- А колькі скарагаворак склаў беларускі народ! Хто з вас лепей скажа:

- Дзятлы дзюбамі дзяўблі дзеравіну.
- У чаплі чапляня, у зайкі зайчаня.
- Вол вала павалок па валоках.
- Жвавы вожык жыва жуку памыў кажух.
- Звала па маліны Марына Галіну, Галіна Марыну звала па маліны.

✓ Чаму гэтыя творы называюцца скарагаворкамі?

✓ Чым яны цяжкія ў вымаўленні?

(На кветцы з'яўляецца пялёстак з надпісам "скарагаворкі").

- А зараз давайце закончым прыказкі

- Хто працуе ... *(той мае)*.
- Не раскусіўшы арэх, ... *(зерне не з'ясі)*.
- Адклад не ідзе ... *(ўлад)*.

- Дарагая тая хатка, ... (дзе радзіла мяне матка).
- Адна пчала мёду ... (не наносіць).
- У гасцях добра, ... (а дома лепш).
- ✓ Аб чым вы задумваецеся, калі чытаеце прыказкі?
- ✓ Які характар яныносяць?

(На кветцы з'яўляецца пялёстак з надпісам "прыказкі").

– У далёкую мінуўшчыну людзі верылі ў магічную сілу слоў. Яны звярталіся за дапамогай да сонца, зямлі, ветру.

Ідзі, ідзі, дожджыку,
Звару табе боршчыку.
Пастаўлю пад елкаю,
Накрыю талеркаю.
Сама пакаштую,
Цябе пачастую.

Божая кароўка
Што заўтра будзе?
Дождж, ці пагода?
Пень, ці калода?
Пагода – ляці.
Дожджык – сядзі.

Свяці, свяці, сонейка,
Каб нам было цёпленька.
Свяці, свяці, сонейка,
Дары ласку шчодранька.

Дожджык, дожджык, секані.
Я паеду на кані.
Дожджык, дожджык, перастань.
Я паеду на Ярдань.
Богу маліцца,
Хрысту пакланіцца.

– Дзеці, хто з вас лепш можа звярнуцца да сонейка?

(Вывешваецца "сонейка", дзеці выразна звяртаюцца да яго).

(На кветцы з'яўляецца пялёстак з надпісам "заклічкі").

– Беларускі народ заўсёды адзначаў свае святы абрадавымі песнямі. У пачатку сакавіка – Масленіца. На Масленіцу пякуць бліны, катаюцца на конях, спяваюць абрадавыя песні. Напрыклад "Жавараначкі"

Жавараначкі, прыляціце,
Вясну красную прынясіце.
А зімачку забярыце.
Бо зімачка надаела,
Нам хлебушак пераела.

- ✓ Як гучаць гэтыя песні?
- ✓ У якім тэмпе выконваюцца?

(На кветцы з'яўляецца пялёстак з надпісам "абрадавыя песні").

4. Падвядзенне вынікаў. Рэфлексія